

ДОВІДКА **про Національну академію наук України**

(станом на 01.01.2017 р.)

Національна академія наук України заснована 27 листопада 1918 року у м. Києві. Її першим президентом був видатний учений із світовим ім'ям В.І. Вернадський.

Статус. Національна академія наук України (НАН України, Академія) згідно з чинним законодавством є вищою науковою самоврядною організацією України, що заснована на державній власності. Самоврядність Академії полягає у самостійному визначенні тематики досліджень та форм їх організації й проведення, формуванні своєї структури, вирішенні науково-організаційних, господарських, кадрових питань, здійсненні міжнародних наукових зв'язків, виборності та колегіальності органів управління. Академія об'єднує дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів, усіх науковців її установ, організовує і здійснює фундаментальні та прикладні наукові дослідження з найважливіших проблем природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук.

Органи управління. Найвищим органом самоврядування НАН України є Загальні збори, що складаються з дійсних членів (академіків) та членів-кореспондентів. У сесіях Загальних зборів (крім питань, пов'язаних з виборами дійсних членів, членів-кореспондентів та іноземних членів НАН України) беруть участь з правом ухвального голосу наукові працівники, делеговані трудовими колективами наукових установ Академії, з правом дорадчого голосу - іноземні члени, керівники наукових установ Академії та представники наукової громадськості.

У період між сесіями Загальних зборів керівництво роботою Академії здійснює Президія НАН України, яка обирається Загальними зборами строком на 5 років. До складу Президії НАН України, вибори якої відбулися у квітні 2015 року, входять 32 особи, в тому числі президент, п'ять віце-президентів, головний учений секретар, 14 академіків-секретарів відділень, 11 членів. У засіданнях Президії також беруть участь з правом дорадчого голосу 4 виконуючих обов'язки члена Президії та 15 радників Президії НАН України.

Структура. В НАН України функціонують 3 секції (фізико-технічних і математичних наук; хімічних і біологічних наук; суспільних і гуманітарних наук), що об'єднують 14 відділень наук: математики; інформатики; механіки; фізики та астрономії; наук про Землю; фізико-технічних проблем матеріалознавства; фізико-технічних проблем енергетики; ядерної фізики та енергетики; хімії; біохімії, фізіології і молекулярної біології; загальної біології; економіки; історії, філософії та права; літератури, мови та мистецтвознавства.

В Академії діють 5 регіональних наукових центрів подвійного з Міністерством освіти і науки України підпорядкування: Донецький (Донецька область), Західний (м.Львів), Південний (м.Одеса), Північно-східний (м.Харків), Придніпровський (м.Дніпропетровськ), а також Центр проблем розвитку регіонів (м.Київ). Статутну діяльність Кримського наукового центру та його фінансування з бюджету НАН України призупинено в 2014 році.

Основною ланкою структури НАН України є науково-дослідні інститути та інші наукові установи (обсерваторії, ботанічні сади, дендропарки, заповідники, бібліотеки, музеї тощо). В структурі НАН України діють національні заклади - Національна бібліотека України ім. В.І.Вернадського, Національний науковий центр «Харківський фізико-технічний інститут», Національний історико-археологічний заповідник «Ольвія», Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка, Національний дендрологічний парк «Софіївка», Національний науково-природничий музей, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаніка, Національний центр «Мала академія наук України» МОН України та НАН України.

До структури НАН України входять також організації дослідно-виробничої бази (дослідні підприємства, конструкторсько-технологічні організації, обчислювальні центри). Всього на цей час в НАН України діють 163 наукові установи та 46 організацій дослідно-виробничої бази.

Співробітництво з освітніми установами. У 2016 р. укладено близько 200 договорів з вищими навчальними закладами про співробітництво, проходження виробничої та переддипломної практики студентів тощо. Розроблялося майже 190 спільних наукових проектів. Понад 40 спільних з освітянами науково-навчальних структур дозволяють широко використовувати потенціал НАН України для підготовки фахівців високої кваліфікації для потреб вищої школи та НАН України. Понад 1200 науковців Академії (з них кожний десятий академік або член-кореспондент НАН України) читали навчальні курси, цикли лекцій з актуальних напрямів науки. У 2016 р. близько 240 науковців-освітян захистили у спеціалізованих вчених радах наукових установ НАН України дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук та кандидата наук. Понад 1000 студентів виконували дипломні роботи під керівництвом провідних вчених НАН України. Побачили світ близько 80 монографій, підготовлених у творчій співпраці з освітянами.

Координація наукових досліджень. Значний внесок в реалізацію цього важливого напрямку діяльності Академії здійснюють Рада президентів академій наук України та Експертна рада з питань оцінювання тем фундаментальних науково-дослідних робіт при НАН України. Робота цих органів сприяє розробленню та реалізації узгодженої наукової політики, підготовці та внесенню у владні структури пропозицій з вдосконалення нормативно-правової бази функціонування наукової сфери, матеріально-технічної і фінансової підтримки досліджень, поліпшення кадрового забезпечення.

Науково-координаційну роботу з окремих актуальних наукових напрямів і проблем проводять секції і відділення НАН України, дорадчо-консультативні органи та громадські наукові об'єднання НАН України. Нині в НАН України працює 78 наукових рад, 19 комітетів, 16 комісій, 24 наукових товариства. Їх зусилля зосереджено на питаннях координації перспективних наукових досліджень, підготовці пропозицій та аналітичних матеріалів для державних органів влади, організації та проведенні наукових читань, конференцій, семінарів, симпозіумів.

Впровадження наукових розробок, інноваційна діяльність. Науковими установами НАН України в 2016 році впроваджено в різні галузі економіки України 1150 новітніх розробок, серед яких передові технології, у тому числі інформаційні, машини, устаткування, матеріали, автоматизовані комплекси і системи, програмні продукти, бази даних і бази знань, сорти рослин, методичні рекомендації та методики, стандарти.

Установи Академії уклали 35 ліцензійних договорів в Україні й за кордоном, отримали 547 патентів на винаходи і корисні моделі. Успішно виконано 32 науково-технічні інноваційні проекти, які були відібрані за конкурсом на початку року.

Виконувались завдання Державної цільової науково-технічної програми розроблення і створення сенсорних наукоємних продуктів на 2008-2017 роки, державним замовником якої визначено НАН України.

В рамках зовнішньоекономічної діяльності установи Академії в 2016 році реалізували близько 263 контрактів з корпораціями, компаніями, підприємствами, центрами більше 30 високорозвинених країн світу. Було здійснено поставки науково-технічної продукції, трансфер технологій, науково-технологічні послуги на загальну суму близько 114,3 млн. грн.

Наукові розробки НАН України було представлено на 9 великих виставкових заходах, зокрема на міжнародній виставці MEDICAEXPO та міжнародній фармацевтичній виставці PHARMAEXPO, Виставці-презентації науково-технічних розробок установ НАН України (в рамках X Всеукраїнського фестивалю науки), виставці наукових досягнень національних академій наук, в т.ч. Національної академії наук України в рамках комітетських слухань «Законодавче забезпечення розвитку

національної інноваційної системи: стан та шляхи вирішення» у приміщенні Верховної Ради України, міжнародних спеціалізованих виставках «LabComplEX. Аналітика. Лабораторія. Біотехнології», «HI-TECH EXPO. Високі технології», «PHARMATechExpo», виставці-презентації науково-технічних розробок і технологій НАН України «Наука – обороні та безпеці держави», Міжнародному форумі «INNOVATION MARKET».

Науково-експертна діяльність. Реалізація статусу НАН України як вищої наукової організації України передбачає здійснення нею незалежної наукової оцінки проектів стратегічних, прогнозних та програмних документів, її активну участь в визначенні та обґрунтуванні стратегії різних напрямів державної політики. Цю важливу функцію Академії закріплено на законодавчому рівні – новим Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність» та в новій редакції Статуту Академії, ухваленій Загальними зборами НАН України в квітні 2016 року.

Протягом звітнього періоду установи НАН України на замовлення різних органів державної влади або з власної ініціативи надали понад 2150 експертних висновків (пропозицій, зауважень, погоджень, коментарів тощо) до нормативно-правових актів і програмних документів, інформаційно-аналітичних матеріалів (наукових оцінок, прогнозів, пропозицій і рекомендацій) з різних питань суспільного розвитку. Значний обсяг експертної роботи виконували фахівці Академії, включені до складу науково-експертних, консультаційних рад, комітетів, комісій, створених при державних органах для попереднього розгляду та надання наукових висновків з різних питань їх діяльності.

НАН України на регулярній основі здійснює оцінку тематики фундаментальних досліджень наукових установ країни. Протягом 2016 року було розглянуто 606 науково-дослідних робіт, по кожній з яких надано відповідний експертний висновок щодо доцільності її фінансування з державного бюджету.

Видавнича діяльність. У структурі Академії працюють два видавництва: ДП "НВП "Видавництво "Наукова думка" НАН України" і Видавничий дім "Академперіодика" НАН України, на які припадає біля 11 % щорічної книжкової продукції Академії. В 2016 році видавництво "Наукова думка" випустило у світ 37 назв наукових монографій, підготовлених працівниками НАН України, загальним обсягом понад 600 обліково-видавничих аркушів.

У ВД "Академперіодика" видано 266 випусків академічних журналів загальним тиражем понад 43,6 тис. примірників та обсягом понад 3,15 тисячі обл.-вид. арк. Зокрема, 203 випуски 35 видань за Програмою підтримки журналів НАН України, серед яких єдиний академічний науково-популярний журнал "Світогляд". Також ВД "Академперіодика" випустив 8 назв наукових монографій сукупним обсягом понад 140,0 обл.-вид. арк.

Протягом 2016 р. установи НАН України видали 400 назв наукових монографій, 127 назви збірників наукових праць, 128 навчальних видань і 234 довідкових та науково-популярних. Загальна кількість статей у періодичних виданнях становить понад 20 тисяч, з них 5,9 тисяч статей (30%) у зарубіжних журналах. За кордоном опубліковано 80 (20 %) наукових монографій.

Поточні праці науковців у 2016 році було опубліковано у 84 наукових журналах НАН України, а також у збірниках наукових праць, інших періодичних і серійних книжкових виданнях. 20 наукових журналів НАН України перекладали і видавали англійською зарубіжні видавці, ще 11 журналів англійською мовою в Україні видають академічні наукові установи власними силами.

Міжнародне наукове співробітництво здійснюється в рамках 122 чинних угод, укладених НАН України з академіями, державними установами, науковими організаціями та освітніми закладами близько 50 країн світу, серед яких країни Європи, Америки, Азії, Африки. Загалом у реалізації різних форм міжнародної співпраці бере участь понад 130 установ Академії.

НАН України представляє Україну у близько 40 міжнародних організаціях, зокрема Міжнародній асоціації академії наук (МАН), Міжнародному комітеті з космічних досліджень (COSPAR),

Міжнародному союзу академій гуманітарних та соціальних наук (IUA), Всеєвропейській федерації академій наук (ALLEA) та бере активну участь у діяльності міжнародних наукових об'єднань та центрів: Міжнародному інституті прикладного системного аналізу (IIASA), Європейській науковій асоціації геофізичних досліджень (EISCAT), Європейській організації ядерних досліджень (CERN), Об'єднаному інституті ядерних досліджень (ОІЯД), програмних органах ЮНЕСКО, зокрема Міжурядовій океанографічній комісії, Стратегічній групі ЮНЕСКО-МАБ з розробки Стратегії цієї програми на найближче десятиліття тощо.

Вчені НАН України є активними учасниками міжнародних програм, що здійснюються за підтримки таких іноземних та міжнародних фондів та організацій, як Європейська комісія, УНТЦ, NATO, DFG, CRDF тощо. За грантами цих організацій, здобутих на конкурсній основі, реалізуються щорічно понад 400 дослідницьких, координаційних та підтримуючих науковий обмін проєктів.

Розширюються зв'язки з країнами ЄС та організаціями Європейської комісії, зокрема участь в програмі ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020», започатковано конкретну взаємодію на постійній основі з Об'єднаним дослідницьким центром Єврокомісії (JRC), а також з програмою ЄВРАТОМ.

В рамках програм обміну науковці НАН України щорічно виконують понад 130 двосторонніх проєктів за узгодженими переліками з Австрійською академією наук, Болгарською академією наук, Польською академією наук, Академією наук Чеської Республіки, Словацькою академією наук, Національним Центром наукових досліджень (CNRS) Франції, Сербською академією наук і мистецтв, Угорською академією наук, Румунською академією, Чорногорською академією наук і мистецтв та Радою з науково-технічних досліджень Туреччини з передбаченим обміном ученими за квотами, обумовленими відповідними угодами.

Щорічно проводяться конкурси спільних проєктів з Українським науково-технологічним центром за програмою «Цільові дослідження та розвиваючі ініціативи», Національним центром наукових досліджень (CNRS) Франції, НАН Білорусі з паритетним фінансуванням. У 2016 році на такій основі виконувалося близько 40 двосторонніх наукових проєктів.

Активного розвитку набуло науково-технічне співробітництво з установами та організаціями Китайської Народної Республіки, насамперед у напрямі комерціалізації науково-технічних розробок та технологій, створених ученими Академії. Започатковано та активно працюють спільні українсько-китайські інноваційні центри та підприємства, переважно, в галузі матеріалознавства.

Важливе місце в міжнародному співробітництві посідає зовнішньоекономічна діяльність установ Академії. У 2016 році виконано близько 200 контрактів з експорту наукових розробок, технологічних рішень, виробів з нових матеріалів, а також здійснення науково-технічних послуг. Споживачами продукції, створеної фахівцями НАН України, були компанії та підприємства більше 30 країн, серед яких США, Китай, Франція, Литва, Німеччина та інші. Загальна сума надходжень за виконані роботи склала у 2016 році понад 100 млн.грн.

Кадрове забезпечення. Загальна кількість працюючих в НАН України за станом на 01.04.2017 складала 31129 чол., в тому числі 15919 наукових працівників. Серед них 2402 докторів наук та 6814 кандидатів наук. Середній вік наукових працівників становив 51,4 року, докторів наук – 64,3 року, кандидатів наук – 49,2 року.

Персональний склад. За станом на 01.01.2017 до складу НАН України входять 186 дійсних членів (академіків), 361 член-кореспондент та 98 іноземних члени.